

#1 NEW YORK TIMES BESTSELLER

Porta libri

5 JAZYKOV LÁSKY

Tajomstvo lásky, ktorá pretrvá

GARY CHAPMAN

OBSAHUJE AJ PROFILOVÝ TEST – OBJAVTE SVOJ JAZYK LÁSKY!

5 JAZYKOV LÁSKY

Tajomstvo lásky, ktorá pretrvá

GARY CHAPMAN

Karolyn, Shelley a Derekovi

This book was first published in the United States by Northfield Publishing, 820 N. LaSalle Blvd., Chicago, IL 60610 with the title *The Five Love Languages*, copyright © 2010 by Gary D. Chapman. Translated by permission.
All rights reserved.

Slovak edition © Porta libri, 2012
Všetky práva slovenského prekladu vyhradené.

Preklad © Eva Baloghová
Obálka: Northfield Publishing a Dragan Milosavljevič

ISBN 978-80-89067-86-2

OBSAH

PodĎakovanie	5
1. Ćo sa stane s láskou po svadbe?	7
2. Ako mať nádrž lásky stále plnú	15
3. Zaľúbenosť	23
4. Slová uistenia	37
5. Pozornosť	57
6. Prijímanie darov	79
7. Skutky služby	97
8. Fyzický dotyk	115
9. Objavte svoj primárny jazyk lásky	131
10. Láska je rozhodnutie	141
11. Láska premieňa	149
12. Ako milovať tých, ktorí si to nezaslúžia	159
13. Deti a jazyky lásky	175
14. Osobné slovo na záver	187
Test pre manžela	193
Test pre manželku	199

POĎAKOVANIE

Láska začína, alebo by mala začínať doma. Pre mňa domov znamená Sam a Grace, mamu a ocka, ktorí ma milujú už viac ako päťdesiat rokov. Bez nich by som, namiesto písania o láske, lásku stále len hľadal. Domov tiež znamená Karolyn, s ktorou som viac než štyridsať rokov ženatý. Keby všetky ženy milovali tak, ako miluje ona, menej mužov by sa obzeralo po iných. Shelley a Derek už vyleteli z hniezda, objavujú svet, no ja cítim, že ich láska k nám je stále rovnako vrúcna. Za toto požehnanie som veľmi vďačný.

Som vďakou zaviazaný celému zástupu odborníkom, ktorí ovplyvnili moje názory na lásku. Medzi nimi sú psychiatri Ross Campbell, Judson Swihart a Scott Peck. Za edičnú pomoc vďačím Debbie Barrovej a Cathy Petersonovej. Vďaka technickej expertíze Tricie Kubovej a Dona Schmidta bola knižka vydaná načas. Nakoniec a zároveň najviac chcem poďakovať stovkám párov, ktoré mi počas posledných tridsiatich rokov dovoľovali nahliadnuť do intimity svojich životov. Táto knižka je prejavom úcty voči ich úprimnosti.

1

ČO SA STANE S LÁSKOU PO SVADBE?

Vo výške deväť kilometrov, niekde medzi Buffalom a Dallasom, odložil časopis do vrečka na sedadle, otočil sa smerom ku mne a spýtal sa ma: „Akú máte prácu?“

„Robím manželské poradenstvo a viem semináre o zlepšovaní manželských vzťahov,“ odpovedal som.

„Tak počujte, toto som sa chcel niekoho už dlho spýtať,“ povedal. „Čo sa stane s láskou po svadbe?“

Vedel som, že z môjho spánku nebude nič, a tak som sa ho spýtal: „Ako to myslíte?“

„Nuž,“ začal, „už som ženatý tretíkrát. Pred svadbou to vždy bolo úžasné, ale potom sa to akosi všetko rozpadlo. Všetka láska, ktorú sme, ako sa nám obom zdalo, cítili jeden voči druhému, sa akoby vyparila. Ja som dosť inteligentný človek – viem úspešnú firmu – ale toto nechápem.“

„Ako dlho ste boli ženatý?“ opýtal som sa.

„Prvé manželstvo trvalo asi desať rokov. Druhýkrát sme boli svoji tri roky a poslednýkrát takmer šesť.“

„A vaša láska sa vyparila okamžite po svadbe, alebo ste ju strácali postupne?“ pýtal som sa ďalej.

„Nuž, to druhé manželstvo sa začalo kaziť hneď na začiatku. Nevieam, čo sa stalo. Mal som pocit, že sa naozaj ľúbime, ale medové týždne boli hrozné a nikdy sme sa cez to nedokázali preniesť. Chodili sme spolu len šesť mesiacov. Bola to taká horúca romanca. Bolo to fakt vzrušujúce! Ale po svadbe sme sa začali hádať takmer od samého začiatku.

V prvom manželstve sme mali tri či štyri dobré roky, kým neprišlo prvé dieťa. Keď sa nám narodila dcéra, mal som pocit, že sa žena venuje len jej a na mne už vôbec nezáleží. Vyzeralo to, akoby jej jediným cieľom bolo mať dieťa, a keď ho už dostala, viac ma nepotrebovala.“

„Povedali ste jej to?“ spýtal som sa.

„Ó, áno,“ povedal. „Povedala, že nie som normálny, že nechápem, aký je to stres starať sa o niekoho dvadsaťštyri hodín denne. Povedala, že by som sa mal viac snažiť pochopiť ju a pomáhať jej. Naozaj som sa snažil, ale vôbec nič sa nezmenilo. Potom sme sa ešte viac jeden druhému odcudzili. Po čase už medzi nami nebola žiadna láska, len akoby mŕtvy priestor. Obaja sme sa zhodli na tom, že s naším manželstvom je koniec.

A moje posledné manželstvo? Naozaj som si myslel, že tentoraz to bude iné. Bol som rozvedený tri roky. Chodili sme spolu dva roky. Mal som pocit, že obaja vieme, čo robíme, že možno po prvýkrát naozaj viem, čo znamená niekoho milovať. A skutočne som cítil, že aj ona miluje mňa.

Myslím, že po svadbe som sa nezmenil. Naďalej som jej prejavoval lásku tak, ako pred svadbou. Hovoril som jej, aká je krásna. Hovoril som jej, ako ju mám rád. Hovoril som jej, aký som hrdý, že

som jej manželom. Ale pár mesiacov po svadbe sa začala sťažovať najprv na také maličkosti – napríklad, že som nevyniesol smeti, alebo že som si neupratal šaty. Neskôr začala útočiť na môj charakter. Hovorila mi, že mi nemôže dôverovať, že ju podvádzam. Stala sa úplne negatívnou osobou. Pred svadbou vôbec taká nebola. Nikdy predtým som sa nestretol s človekom, ktorý by všetko bral tak pozitívne ako ona. To bola jedna z vecí, ktoré ma na nej priťahovali. Nikdy sa na nič nesťažovala. Všetko, čo som urobil, bolo úžasné. Keď sme sa však zobrali, akoby som zrazu nič nedokázal spraviť správne. Naozaj neviem, čo sa stalo. Nakoniec som k nej stratil lásku a začal som cítiť odpor. Zjavne ma vôbec nemilovala. Zhodli sme sa na tom, že nemá význam, aby sme naďalej spolu žili, a tak sme sa rozišli.

To bolo pred rokom. Takže moja otázka znie: Čo sa stane s láskou po svadbe? Je táto moja skúsenosť bežná? To preto je dnes tak veľa rozvodov? Nemôžem uveriť, že mne sa to stalo trikrát. A tí, čo sa nerozvedú, naučia sa žiť s tým prázdnom, alebo v niektorých manželstvách láska pretrváva? Ak je tomu tak, ako to dosiahnuť?“

Otázky, ktoré mi tento človek v lietadle položil, si dnes kladú tisíce manželských párov a rozvedených ľudí. Niektorí ich kladú priateľom, niektorí psychológom a duchovným a niektorí ich kladú sami sebe. Niekedy sú odpovede zabalené do psychologického žargónu, ktorý je bežnému človeku takmer nezrozumiteľný. Niekedy sú zabalené do humoru a folklóru. Väčšina vtipov a úsloví nesie v sebe časť pravdy, ale pomáhajú asi tak, akoby ste ponúkali aspirín človeku s rakovinou.

Túžba po romantickej láske v manželstve je v nás hlboko zakorenená. Takmer každý populárny časopis má v každom vydaní aspoň

jeden článok o tom, ako udržať lásku v manželstve. Na túto tému boli napísaných stohy kníh. Táto téma sa často rozoberá v rozhlasových a televíznych programoch. Udržať lásku v manželstve je vážna vec.

Ale prečo, so všetkými tými knihami časopismi a praktickými radami v súčasnosti dostupnými, len tak málo párov zjavne odhalilo tajomstvo vrúcnnej lásky aj po svadbe? Prečo aj napriek tomu, že manželský pár navštevuje seminár o vzájomnej komunikácii a počúva úžasné rady o tom, ako zlepšiť komunikáciu, po návrate domov zisťuje, že navrhované a predvádzané komunikačné metódy vôbec nevedia uviesť do praxe? Ako to, že si prečítame článok „101 spôsobov, ako prejaviť lásku svojmu partnerovi,“ vyberieme si dva alebo tri spôsoby, ktoré sa nám zdajú zvlášť dobré, vyskúšame ich a partner si ani nevšimne, že sme sa snažili? Zvyšných 98 spôsobov vzdáme a vrátíme sa k zvyčajnému behu života.

*Ak chceme lásku prejaviť účinne,
musíme byť ochotní naučiť sa hovoriť
primárnym jazykom lásky nášho partnera.*

Odpovede na spomínané otázky sú cieľom tejto knihy. Nie je to v tom, že doteraz napísané knihy a články sú neužitočné. Problém je, že sme prehliadli jednu základnú pravdu: Ľudia hovoria rozdielnymi jazykmi lásky.

V oblasti lingvistiky rozoznávame rôzne jazykové skupiny: japonskú, čínsku, španielsku, anglickú, portugalskú, grécku, nemeckú a pod. Väčšina z nás vyrastá a učí sa hovoriť jazykom našich rodičov a súrodencov, ktorý sa stáva našim primárnym alebo materin-

ským jazykom. Neskôr sa môžeme naučiť hovoriť inými jazykmi, ale zvyčajne to vyžaduje oveľa viac úsilia. Tieto jazyky sa stávajú našimi sekundárnymi jazykmi. Najlepšie však hovoríme a rozumieme v našom primárnom – materinskom jazyku. Vo sfére tohto jazyka sa cítime najistejši. Čím viac používame sekundárny jazyk, tým ľahšie a istejšie sa nám v ňom konverzuje. Ak hovoríme len naším primárnym jazykom a prideme do kontaktu s osobou, ktorá hovorí len svojím primárnym jazykom, naše komunikačné možnosti budú obmedzené. Musíme sa obmedziť na ukazovanie, napodobovanie zvukov, kreslenie obrázkov, či predvádzanie toho, čo chceme povedať. Dokážeme komunikovať, ale bude to vyzeráť veľmi ťažkopádne. Jazykové rozdiely sú súčasťou a dedičstvom ľudskej kultúry. Ak máme efektívne komunikovať naprieč kultúrnymi hranicami, musíme sa naučiť hovoriť jazykom tých, s ktorými sa chceme rozprávať.

V oblasti lásky je to podobné. Váš citový jazyk lásky a jazyk lásky vášho partnera sa môžu líšiť tak, ako sa líši čínština od angličtiny. Bez ohľadu na to, ako urputne sa snažíte vyjadriť lásku po anglicky, ak váš partner rozumie len čínštine, nikdy sa nenaučíte jeden druhého milovať. Môj známy v lietadle hovoril k svojej tretej žene „slovami uistenia“: „Hovoril som jej, aká je krásna. Hovoril som jej, ako ju mám rád. Hovoril som jej, aký som hrdý, že som jej manželom.“ Komunikoval lásku a bol úprimný, ale ona jeho jazyku nerozumela. Možno hľadala lásku v jeho správaní a tam ju nevidela. Byť úprimný nestačí. Ak máme lásku prejaviteľne, musíme byť ochotní naučiť sa hovoriť primárnym jazykom lásky nášho partnera.

Po tridsiatich rokoch praxe v oblasti manželského poradenstva, som dospel k názoru, že v základe existuje päť jazykov lásky – päť

spôsobov, ktorými ľudia prejavujú a prijímajú emocionálnu lásku. V obore lingvistiky môže mať jazyk veľa nárečí a variácií. Podobne aj v rámci piatich základných emocionálnych jazykov lásky existuje mnoho dialektov. To vysvetľuje názvy článkov: „Desať spôsobov, ako dať manželke najavo, že ju milujete.“ „Dvadsať spôsobov, ako udržať muža doma.“ „365 vyjadrení manželskej lásky.“ Neexistuje však 10, 20 alebo 365 základných jazykov lásky. Som toho názoru, že ich je len päť. Je však veľmi veľa variácií. Počet možností, ako vyjadriť lásku v rámci určitého jazyka lásky je obmedzený len vašou predstavivosťou. Dôležité je, aby ste hovorili jazykom lásky vášho partnera.

Je známe, že v ranom detstve sa u každého dieťaťa rozvinú určité jedinečné emocionálne schémy. Niektoré deti si napríklad osvoja schému nízkeho sebavedomia, kým ostatné majú zdravé sebavedomie. U niektorých sa rozvinie pocit neistoty, kým ostatné deti vyrastajú so sebadôverou. Niektoré deti vyrastajú s pocitom, že sú milované, prijímané a oceňované, kým ostatné vyrastajú s pocitom, že sú nemilované, nechcené a neocenené.

Tie deti, ktoré sa cítia milované svojimi rodičmi a rovesníkmi, si osvoja primárny emocionálny jazyk lásky založený na svojej jedinečnej psychologickej zostave a na základe toho, akým spôsobom im lásku prejavovali ich rodičia a iné významné osoby v ich živote. Budú hovoriť a rozumieť jednému primárnemu jazyku lásky. Neskôr sa možno naučia hovoriť a rozumieť sekundárnym jazykom lásky, ale vždy sa najistejšie a najlepšie budú cítiť vo sfére svojho primárneho jazyka lásky. Deti, ktoré sa necítia milované svojimi rodičmi a rovesníkmi, si tiež osvoja primárny jazyk lásky. Avšak tento bude určitým spôsobom pokrivený, ako keď sa dieťa naučí zle gramatiku a má len úbohú slovnú zásobu. Toto chabé naprogramovanie

však neznamená, že sa z nich stanú zlí komunikátori. Znamená to, že sa o to budú musieť snažiť oveľa usilovnejšie než tí, ktorí mali pozitívnejší model. Takisto deti, ktoré vyrastajú so slabo rozvinutým zmyslom pre emocionálnu lásku, môžu tiež cítiť a komunikovať lásku, ale budú na tom musieť zapracovať oveľa viac než tí, ktorí vyrastali v zdravom milujúcom prostredí.

Len zriedka majú manžel a manželka rovnaký primárny emocionálny jazyk lásky. Máme tendenciu hovoriť svojím primárnym jazykom lásky a sme prekvapení, že náš partner nerozumie, čo sa mu snažíme povedať. Snažíme sa vyjadriť svoju lásku, ale naša snaha je márna, pretože mu to hovoríme v jazyku, ktorý je pre neho cudzí. V tom spočíva základný problém a cieľom tejto knihy je nájsť naň riešenie. Preto sa odvažujem písať ďalšiu knihu na tému láska. Až vtedy, keď objavíme päť základných jazykov lásky a identifikujeme svoj vlastný primárny jazyk lásky a primárny jazyk lásky nášho partnera, budeme mať tie potrebné informácie na to, aby sme mohli aplikovať rady v iných knihách a článkoch.

Pevne verím, že keď identifikujeme a naučíme sa hovoriť jazykom lásky nášho partnera, objavili sme kľúč k dlhotrvajúcemu, milujúcemu manželskému vzťahu. Láska sa po svadbe nemusí vypariť, no aby sme ju udržiavali živú, väčšina z nás musí zapracovať na tom, aby sme sa naučili hovoriť aj druhým jazykom lásky. Nemôžeme si vystačiť s našim vlastným jazykom, ak mu náš partner nerozumie. Ak chceme, aby rozumel prejavom našej lásky a cítil ju, musíme ju prejavovať v jeho primárnom jazyku.

2

AKO MAŤ NÁDRŽ LÁSKY STÁLE PLNÚ

Láska je najdôležitejším slovom v angličtine – a tiež najzavádzajúcejším. Sekulárni aj náboženský myslitelia sa zhodujú na tom, že láska hrá v živote človeka ústrednú rolu. Hovoria nám, že „láska hory prenáša“. Týmto slovom sú okorenené tisíce kníh, piesní, článkov a filmov. Veľmi mnoho filozofických a teologických systémov kladú lásku na popredné miesto. A zakladateľ kresťanskej viery chcel, aby láska bola charakteristickou črtou, podľa ktorej bude svet poznať jeho nasledovníkov.¹

Psychológovia sa zhodujú na tom, že cítiť sa milovaný je základnou ľudskou citovou potrebou. Pre lásku prekročíme hory, oceány, púšte a prekonáme nevýslovné ťažkosti. Bez lásky sa pre nás hory stanú nezdolateľné, moria príliš široké, púšte neznesiteľné a všetky ťažkosti bez východiska. Kresťanský apoštol pohanov Pavol vyvýšil lásku, keď poukázal na to, že všetky ľudské skutky a víťazstvá, ktoré nie sú motivované láskou, sú v konečnom dôsledku, prázdne. Nakoniec uvádza, že na poslednej scéne ľudskej drámy, zostanú len tri vlastnosti: „viera, nádej a láska. Ale najväčšia z nich je láska.“²

Ak sa dokážeme zhodnúť na tom, že slovo láska prestupuje celú ľudskú spoločnosť, z historického hľadiska aj v súčasnosti, musíme tiež súhlasiť s tým, že je to naozaj mäťúce slovo. Používame ho tisícimi spôsobmi. Hovoríme: „Milujem hotdog,“ a tým istým dychom povieme „Milujem svoju matku.“ Hovoríme o tom, že milujeme isté činnosti: plávanie, lyžovanie, poľovačku. Milujeme objekty: jedlo, autá, domy. Milujeme zvieratá: psy, mačky, niektorí dokonca majú domáceho maznáčika slimáka. Milujeme prírodu: stromy, trávu, kvety a počasie. Milujeme ľudí: matku, otca, syna, dcéru, rodičov, manželku, manžela, priateľov. Dokonca dokážeme byť zamilovaní aj do lásky samotnej.

Ak toto ešte stále nie je dosť zložité, slovo láska či milovať používame aj na to, aby sme vysvetlili svoje správanie. „Urobil som to, lebo ju milujem.“ Toto vysvetlenie vzťahujeme na veľa rôznych druhov počínania. Muž má cudzoložný vzťah a nazýva ho láskou. Jeho kazateľ to ale nazýva hriechom. Manželka alkoholika sa snaží ospravedlniť posledný alkoholický výstup svojho manžela. Ona to nazýva láskou, ale psychológ to nazýva vzájomná závislosť. Rodič vo všetkom vyhovie svojmu dieťaťu a nazýva to láskou. Rodinný poradca by takéhoto rodiča nazval nezodpovedným. Čo znamená milovať?

Cieľom tejto knihy nie je vyjasniť zmätok ohľadne slov láska či milovať, ale zamerať sa na lásku, ktorá je nevyhnutná pre naše emocionálne zdravie. Detskí psychológovia potvrdzujú, že každé dieťa má isté základné emocionálne potreby, ktoré musia byť naplnené, ak má byť dieťa emocionálne stabilné. Spomedzi týchto emocionálnych potrieb je azda najdôležitejšia potreba lásky a ná-

klonnosti a potreba istoty, že niekam patrí a je chcené. S adekvátnym prísunom lásky dieťa pravdepodobne vyrastie v zodpovedného dospelého človeka. Bez lásky však bude emocionálne a sociálne zaostalé. Túto metaforu som si zamiloval hneď, ako som ju prvýkrát počul: „Každé dieťa má citovú nádrž, ktorá potrebuje byť naplnená láskou. Keď má dieťa pocit, že je skutočne milované, bude sa vyvíjať normálne, no keď je citová nádrž lásky prázdna, dieťa sa bude správať zle. Dieťa, ktoré sa správa zle, väčšinou túži po tom, aby niekto naplnil jeho „nádrž lásky“. Hovoril o tom Dr. Ross Campbell, psychológ, ktorý sa špecializuje na deti a dospievajúcich.

Ako som ho počúval, myslel som na tisíce rodičov, ktorí mi do poradne pravidelne prinášali „novinky“ o tom, čo zas vyviedli ich deti. Nikdy som si nepredstavoval, že vo vnútri týchto detí je nejaká prázdna nádrž na lásku, no jasne som videl dôsledky tejto prázdnoty. Ich výčiny boli akýmsi slepým hľadaním lásky, ktorú vo svojom živote nepociťovali. Hľadali lásku na všetkých nesprávnych miestach a všetkými nesprávnymi spôsobmi.

Spomenul som si na Ashley, ktorá sa v trinástich rokoch liečila na sexuálne prenosnú chorobu. Jej rodičia boli zdrtení. Boli na Ashley nahnevaní. Hnevali sa na školu, ktorú vinili za to, že deti vyučovali o sexe. „Prečo to robila?“ pýtali sa.

Pri rozhovore mi Ashley rozprávala o tom, ako sa jej rodičia rozviedli, keď mala šesť rokov. „Bola som presvedčená, že môj otec odišiel, pretože ma neľúbi,“ povedala. „Mala som desať, keď sa mama znovu vydala. Mala som pocit, že ona teraz už má niekoho, kto ju miluje, ale ja som stále nemala nikoho, kto by ľúbil mňa. Tak veľmi som chcela, aby ma mal niekto rád. V škole som sa zoznámila s jedným chlapcom. Bol odo mňa starší, ale páčila som sa mu. Nemohla som tomu uveriť. Bol ku mne láskavý a onedlho som

skutočne cítila, že ma miluje. Netúžila som po sexe, chcela som, aby ma mal niekto rád.“

*V centre ľudskej existencie je túžba
po intímnosti a túžba po láske.
Na naplnenie tejto potreby lásky a intímnosti
bolo zriadené manželstvo.*

Ashleina „nádrž lásky“ bola prázdna veľa rokov. Jej matka a nevlastný otec sa starali o jej fyzické potreby, ale neuvedomovali si, že hlboko v jej vnútri zúri emocionálny boj. Určite Ashley milovali a mysleli si, že Ashley cíti ich lásku. Bolo už takmer príliš neskoro, keď zrazu zistili, že nehovoria Ashleovým primárnym jazykom lásky.

Emocionálna potreba lásky však nie je len zjav charakteristický pre obdobie detstva. Táto potreba sa s nami nesie do dospelosti a tiež do manželstva. Zážitok z pocitu zaľúbenosti načas túto potrebu naplní, ale je to skrátka len dočasné riešenie našej potreby a ako sa dozvieme ďalej, má veľmi krátku a predpokladateľnú životnosť. Keď zostúpime z oblakov zaľúbenosti, naša emocionálna potreba lásky sa opäť vynorí na povrch, pretože je jednoducho základom našej ľudskej prirodzenosti. Je centrom našich emocionálnych túžob. Potrebovali sme lásku predtým, ako sme sa zamilovali a budeme ju potrebovať celý svoj život.

Potreba cítiť, že ma partner miluje, je stredobodom manželských očakávaní. Jeden muž mi nedávno povedal: „Aký význam má dom, autá, miesto na pláži alebo čokoľvek iné, keď vás vaša žena

neľúbi?“ Chápete, čo vlastne hovoril? „Najviac zo všetkého túžim po tom, aby ma moja žena milovala.“ Materiálne veci nedokážu ľudskej bytosti nahradiť emocionálnu lásku. Manželka vraví: „Celý deň ma ignoruje, a potom večer chce so mnou skočiť do postele. Neznášam to.“ Nie je to žena, ktorá neznáša sex; je to manželka, ktorá zúfalo prosí o emocionálnu lásku.

Niečo v našej povahe dychtí po tom, aby nás niekto iný miloval. Izolácia ľudskej duše devastuje. Preto je väzenie na samotke považované za najkrutejší trest. V centre ľudskej existencie je túžba po intímnosti a túžba po láske. Na naplnenie tejto potreby lásky a intímnosti bolo zriadené manželstvo. Preto starý biblický text hovorí o tom, že manžel s manželkou sa stanú „jedným telom“. Neznamená to, že jednotlivci stratia svoju identitu; znamená to, že vstúpia jeden druhému do života hlbokým a intímnym spôsobom. Novozákonní pisatelia vyzývali manžela i manželku, aby milovali jeden druhého. Od Platóna po Pecka spisovatelia zdôrazňujú dôležitosť lásky v manželstve.

Aj keď je láska nesmierne dôležitá, len ťažko sa dá pochopiť. Počul som príbehy mnohých manželských párov, ktoré sa mi prišli zveriť so svojou tajnou bolesťou. Niektorí prišli preto, lebo táto vnútorná bolesť sa stávala neznesiteľnou. Iní prišli, pretože si uvedomovali, že zabehané vzorce ich správania, či zlé zaobchádzanie zo strany partnera, ničia ich manželstvo. Niektorí z nich prišli jednoducho preto, aby ma informovali, že už viac nechcú byť manželmi. Ich sny o tom, že „budú šťastne žiť až do smrti“, sa rozbíjali o tvrdé steny reality. Znova a znova som počul slová: „Naša láska je preč, náš vzťah je mŕtvy. Voľakedy sme si boli blízki, ale teraz už nie. Už viac nepociťujeme radosť zo vzájomnej blízkosti. Nenaplníme navzájom svoje potreby.“ Ich príbehy potvrdzovali skutočnosť, že